

25.8.2008

Dnro 3287/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

PÄÄTÖS VANGIN ASIANAJAJATAPAAMISTA KOSKEVAAN KANTELUUN

1

KANTELU

Asianajaja A pyysi 24.10., 25.10 ja 7.11.2007 päivätyissä kirjeissään kahden päämiehensä puolesta eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Turun vankilan menettelyä. Kantelija kertoi kahdesta tapauksesta, joissa hänen ei sallittu neuvotella asiakkaansa kanssa tapaamisilla vankilassa ilman väliseinää (pleksilevy) ja ilman sisäpuhelinyhteyden käyttämistä.

1. Asianajaja A tapasi 24.10.2007 päämiehensä K:n Turun vankilassa. A toivoi tapaamisen tapahtuvan samassa tilassa K:n kanssa, mutta pyyntöön ei suostuttu. Kantelija kertoi, että hän ei pystynyt käymään kunnolla läpi erästä asiakirjaa pleksin takia. Valtakirjan allekirjoittamisen takia A joutui pyytämään vartijan paikalle ja antamaan erään toisen asiakirjan K:lle vartijan välityksin. A katsoi, että hän joutui näin rikkomaan asianajosalaisuutta, ja että menettely oli vankeuslain 12 luvun 4 §:n vastaista. Kantelijan mukaan uusi vankilamääräys tekee rikosasiassa syytetyin puolustuksen valmistelun lähes mahdottomaksi, kun syytetyin kanssa ei enää voi käydä läpi asiakirjoja.

2. Asianajaja A:n kertoma toinen tapaaminen järjestettiin 25.10.2007 Turun vankilassa. Tuolloin A tapasi päämiehensä L:n, jonka puolustuksesta hän vastasi 1.11.2007 vireille tulleessa asiassa. Myös tämän tapaamisen osalta asianajaja A kertoi edellä kuvattua vastaavista menettelyistä. Kantelukirjoituksen mukaan menettelyistä aiheutunut puolustuksen valmistelun riittämättömyys johti siihen, että hän joutui pyytämään 1.11.2007 oikeudessa esille tulleessa asiassa käsittelyn peruuttamista, minkä pyynnön käräjäoikeus kantelijan ilmoittaman mukaan hyväksyi. Kantelun mukaan tällä tapaamisella A joutui antamaan erään muistiinpanomerkintänsä päämiehelleen kahtia taitelulla paperilla, mutta että vartija avasi paperin ja näin rikkoi asianajosalaisuutta.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 13 luvun 1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (*tapaaja*) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Vankeuslain 13 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat. Säännöksen 2 momentin mukaan vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella taval-

la ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

Vankeuslain 13 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomaton tapaaminen*), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päiheteettömyyden valvontaan.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:n 3 momentin lähtökohta tutkintavangin ja asiamiehen tapaamisten valvomisesta on erilainen. Säännöksen mukaan tutkintavangin ja lain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamista ei saa valvoa, ellei ole perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Vankeuslain 13 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tapaaminen voidaan evätä, jos 1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään; 2) tapaaja kieltäytyy 17 luvun 2 §:ssä tarkoitetusta turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta henkilöntarkastuksesta; taikka 3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle. Säännöksen 2 momentin mukaan tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

Vankeuslain 13 luvun 11 §:n mukaan tapaamiskiellosta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

Vankeuslain (767/2006) 12 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea. Pykälän 2 momentissa säädetään mahdollisuudesta tietyin edellytyksin avata 1 momentissa tarkoitettujen asiamiehen vangille lähettämä kirje; tällöinkään lähetysten sisältämää viestiä ei saa lukea.

Vankeuslain 12 luvun 7 §:n 4 momentin mukaan vangin ja 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen [esimerkiksi oikeusasiomiehen tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen] tai 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen [asianajajansa tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen oikeudenkäyntiasiamiehensä tai -avustajansa] välistä puhelua ei saa kuunnella eikä tallentaa. Jos puhelua kuunneltaessa ilmenee, että kyse on vangin ja edellä mainitun henkilön välisestä yhteydestä, kuuntelu on lopetettava ja tallenne hävitettävä.

Rikosseuraamusvirasto on antanut 1.10.2006 lukien voimaan tulleen määräyksen tapaamisten järjestämisestä (16/011/2006). Määräyksen mukaan vangin asianajaja ja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja sekä viranomaiset sopivat vangin tapaamisesta vankilan virkamiesten kanssa ja nämä tapaamiset järjestetään pääsääntöisesti virka-aikana.

3.2

Selvitysten sisältö

Ma. vankeinhoitoesimies B katsoi selvityksessään, ettei kantelussa ole esitetty mitään syytä sille, miten pleksi tai sisäpuhelimien käyttö on tosiasiallisesti haitannut asiakirjan läpi käymistä. Turun vankilan henkilökunta on tiedottanut vankilassa tapaamisilla käyville asianajajille, että mikäli heillä on päämiehen kanssa käsiteltäviä asiakirjoja, voi asianajaja toimittaa kopiot vartijalle samalla kun tämä saattaa asianajajan tapaamistilaan. Näin kummallakin on omat asiakirjakappaleensa, joita voidaan käsitellä yhdessä. B piti menettelyä vangin etuna sikäli, että hän saa samalla haltuunsa juttuaan koskevat asiakirjat.

B kertoi, että asianajaja A on itse omasta tahdostaan luovuttanut asiakirjat vartijalle ensimmäisellä tapaamisella sekä pyytänyt toimittamaan ne vangille. B:n näkemyksen mukaan tapahtumaa voi verrata tilanteeseen, jossa vangille saapuu asianajajan kirje. Kirje toimitetaan avaamattomana asuinosa-tolle, jossa osaston vankeinhoitoesimies avaa kirjeen vangin läsnä ollessa tutkien, ettei kirje sisällä mitään luvatonta, ja antaa kirjeen tämän jälkeen suoraan vangille. Vartija ei lue kirjettä tai asiakirjaa kummassakaan tapauksessa, eikä menettely loukkaa asianajosalaisuutta.

B toi vielä esille, että toisella tapaamisella asianajaja A oli erityistapaamistilassa taitellut paperin ja jälleen itse vapaaehtoisesti pyytänyt vartijaa viemään taitellun paperin vangille. Vartija oli suostunut toimenpiteeseen, avannut paperin varmistaakseen, ettei se sisällä mitään luvatonta, ja sen jälkeen toimittanut paperin vangille. Kyse on B:n näkemyksen mukaan normaalista toimenpiteestä.

Turun vankilan johtaja piti kantelun väitettä syytetyn puolustuksen valmistelun lähes mahdottomuudesta vankilan tapaamisjärjestelyiden johdosta täysin aiheettomana ja jopa asiattomana. Vankilan johtajan näkemyksen mukaan muovipleksi ei millään tavoin haittaa asian yhdessä valmistelua. Kukaan vartija ei lue toimitettavia asiakirjoja, eikä asianajosalaisuutta loukata.

Eräät asianajajat ovat vankilan johtajan mukaan kiitelleet tapaamisjärjestelyitä, koska he kokevat muovipleksin ansiosta turvallisemmaksi olla samassa tilassa joskus hyvinkin arvaamattomasti käytettyjen vankien kanssa.

Vankilan johtaja katsoi, että asianajajan ja vangin tapaaminen käsillä olevassa tapauksessa ei voi olla erityisvalvottu tai edes valvottu tapaaminen, vaan että kyse on vankeuslain 13 luvun 3 §:n taitut-kintavankeuslain 9 luvun 2 §:n mukaisesta valvomattomasta tapaamisesta. Hän korosti, että tapaa-mishuonetta ei valvota millään tavalla.

Länsi-Suomen aluevankilan johtaja lausui, että tarvittava korjaus tullaan toteuttamaan, jos tämän asian ratkaisuna tulee olemaan, että asianajajan tapaaminen tulisi sallia ilman tapaamista eristävää pleksiä.

Rikosseuraamusvirasto katsoi lausunnossaan, että vankeuslain perusteella tapaamisia järjestettäessä asiamiestä ei ole asetettu eri asemaan muihin vierailijoihin nähden. Vankeusvangilla on siten oikeus tavata asiamiestä valvotuissa olosuhteissa. Tapaaminen voidaan sallia myös ilman valvontaa, jos se on perusteltua oikeusasioden hoitamisen kannalta. Vankila voi siten edellyttää asiamieheltä selvitystä syyn tärkeydestä ennen valvomattoman tapaamisen myöntämistä. Tapaaminen voidaan järjestää myös erityisvalvotuissa olosuhteissa, mikäli sille asetetut edellytykset täyttyvät. Vankeuslain säännökset eivät estä sitä, että valvontahenkilökuntaa voi olla läsnä asiamiehen ja päämiehen ta-paamisissa.

Turun vankilan johtajalta saadun tiedon mukaan vankilassa on noudatettu käytäntöä, että vangin asiamiehenä toimivalla asianajajalla tai muulla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneella henkilöllä on mahdollisuus tavata vankeja virka-aikana (8.00–16.15). Tapaamista ei tarvitse etukä-teen varata, vaan asiamies voi tulla suoraan vankilaan. Tapaamisesta ei tehdä varsinaista päätöstä,

vaan tapaamisesta tehdään vankilan portilla merkintä siellä pidettävään vihkoon. Mikäli tapaamisajankohta on virka-ajan ulkopuolella, päätöksen tapaamisesta tekee kuitenkin vankilan johtaja.

Tutkintavankien ja vankeusvankien asiamiehiä on kohdeltu samalla tavalla, eli vankeusvangin asiamies on voinut viivytyksettä päästä tapaamaan päämiestään. Henkilökunta ei valvo näitä tapaamisia. Rikosseuraamusvirasto katsoi, että Turun vankila on ollut erittäin joustava tapaamisten järjestämisessä vankeusvankien asiamiehille. Rikosseuraamusviraston tietojen mukaan vastaava käytäntöä noudatetaan yleisesti myös muissa vankiloissa.

Rikosseuraamusvirasto katsoi, että kantelussa tarkoitetut tapaamiset Turun vankilassa on katsottava erityisvalvotuiksi tapaamisiksi. Vankeusvangin ja hänen asiamiehensä tapaamisen järjestäminen erityisvalvotuissa olosuhteissa voi tulla kyseeseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa eli lähinnä silloin, kun on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle. Asiassa ei ole Rikosseuraamusviraston näkemyksen mukaan ilmennyt aiheutta epäillä, että kantelussa tarkoitetuissa tapauksissa erityisvalvotun tapaamisen edellytykset olisivat voineet täyttyä. Lausunnon mukaan asiassa on menetelty virheellisesti.

Rikosseuraamusvirasto totesi selvityksestä ilmenevän, että Turun vankilassa asianajajatapaamisiin on käytettävissä vain kolme erityistapaamistilaa. Selvityksen mukaan kaikkia tiloja tarvitaan viikonlopputapaamisiin, eikä yhdestäkään niistä voida purkaa pleksiä. Rikosseuraamusvirasto katsoi, että vankila ei voi vedota perusteena siihen, että sillä ei ole tiloja valvomattoman tapaamisen järjestämiseen. Lausunnon mukaan Turun vankilan erityistapaamistilat ovat sen verran suuret, että asianajajan ja vangin tapaaminen on mahdollista järjestää niissä siten, että molemmat ovat samalla puolella pleksiä. Näin ollen käsillä olevassa tapauksessa olisi voitu menetellä asianajaja A:n pyytämällä tavalla. Lopputuloksena tapaamistiloista Rikosseuraamusvirasto katsoi, että Turun vankilassa on asianmukaiset tilat asianajajien tapaamisiin.

Asianajosalaisuuden säilymisestä Rikosseuraamusvirasto totesi, että kantelijan tapaamisissa ei ole ollut läsnä henkilökuntaa, eikä tapaamisia ole valvottu myöskään välillisesti videolaitteiden avulla. Tapaamistila mahdollistaa täysin luottamuksellisen keskustelun asianajajan ja päämiehen välillä. Tätä osin asianajosalaisuus ei ole vaarantunut.

Selvityksen mukaan asianajaja A joutui ensimmäisellä tapaamisella antamaan vartijan välityksellä toimitettavaksi päämiehelleen K:lle kaksi asiakirjaa. Toisessa tapauksessa vartija oli avannut A:n taiteaman paperin ennen sen antamista A:n päämiehelle. Selvitysten mukaan vartijat tai kukaan muukaan eivät kuitenkaan lue mitään vangille annettavia asiakirjoja. Rikosseuraamusvirasto totesi tältä osin, että kyseisiltä ongelmilta asiakirjojen toimittamisessa olisi vältytty, mikäli tapaamisia ei olisi järjestetty virheellisesti erityisvalvotuissa olosuhteissa, vaan valvomattomana tapaamisena.

Vastineessaan **asianajaja A** katsoi, että päätöksentekomenettely asiassa ei ole ollut asianmukainen, kun valvomattomasta tapaamisesta ei ole päättänyt vankilan johtaja tai hänen määräämänsä apulaisjohtaja. Vartijat ilmoittivat, että he noudattavat vankilan johdon tapaamisesta antamia määräyksiä, ja että niistä ei voida poiketa. A katsoi myös, että vankeuslain 13 luvun 3 §:n mukaan valvontahenkilökunta ei voi olla läsnä vangin ja asiamiehen tapaamisessa, mikäli tapaaminen liittyy oikeusasioihin. A kiinnitti huomiota siihen, että vartijalla on mahdollisuus lukea asianajajan tapaamisella vangille antama asiakirja. Edelleen A toi esille, että useimmat rikosasioita Turussa hoitavista asianajajista ovat olleet erittäin tuskastuneita Turun vankilan tapaamisjärjestelyihin, ja että A on saanut paljon kannustusta kantelun tekemiseen.

3.3

Kysymyksenasettelu

Asiassa on viime kädessä kyse siitä, ovatko kantelussa mainitut tapaamiset olleet tapaamistilan järjestelyiden johdosta vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja erityisvalvottuja tapaamisia, ja jos ovat, ovatko edellytykset erityisvalvotun tapaamisen käyttämiseksi täyttyneet.

Erityispiirteenä asiassa on se, että kyse on ollut asianajajan ja tämän päämiehen tapaamisista. Tästä syystä asiassa tulee tarkastella myös sitä, onko tapaamisen järjestäminen pleksiseinällä tapaajat toisistaan erottavassa tilassa ollut muutenkaan asianmukaista luottamuksellisen asianajopalvelun käytön edellytysten kannalta.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Oliko kyseessä erityisvalvottu tapaaminen?

Erityisvalvotun tilan käsite on määritelty vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004 vp s. 181). Hallituksen esityksen mukaan erityisvalvottu tila on sellainen, jossa "vangin ja tapaajan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita tämänkaltaisia esteitä. Erityisen valvotut olosuhteet voidaan järjestää myös niin, että tapaamista valvotaan läsnä olemalla. Tällä tavoin pystytään useimmiten estämään esimerkiksi luvattomien aineiden tai esineiden luovutus."

Olen käsitellyt lähemmin erityisvalvotun tilan määritelmän edellyttäviä rakenteellisia järjestelyitä 13.12.2007 antamassani päätöksessä (dnro 3870/2/05). Tuossa ratkaisussa totesin Riihimäen vankilan osalta muun muassa seuraavaa:

"Riihimäen vankilan yleisessä tapaamistilassa vangit ja tapaajat on käytännössä täydellisesti erotettu toisistaan fyysisillä esteillä tavalla, joka nähdäkseni vastaa sitä, miten lainvalmisteluasiakirjoissa ja aiemmin myös vankeinhoito-osaston määräyksessä oli kuvailtu erityisen valvottuja olosuhteita. Saadun selvityksen mukaan yleisen tapaamistilan rakenneratkaisuilla on myös tavoiteltu sitä, mihin erityisvalvotuilla olosuhteilla pyritään – koskettamisen ja sitä kautta esineiden ja aineiden vaihtamisen estämistä. En näe asiassa merkitystä sillä, että vangin ja tapaajan erottava pleksilasi on ylhäältä avoin, kun seinämä kuitenkin ulottuu seisovan, pitkäähkönkin henkilön pääläen tasolle. Vangin ja tapaajan kannalta tarkastellen tilanne on joka tapauksessa se, että fyysinen este erottaa heidät käytännössä täydellisesti. Riihimäen vankilan yleinen tapaamistila ei vastaa myöskään Vankeinhoidolaitoksen valvotusta tapaamishuoneesta antamaa rakennesuunnitteluohjetta, jonka mukaan pöydän jakaa matala pleksilasi." ... "Katson ..., että kyseessä on erityisvalvottu tapaaminen, jos vanki ja tapaaja rakenteellisin ratkaisuin täydellisesti erotetaan toisistaan. Asiassa ei ole merkitystä sillä, valvotaanko tapaamista tämän lisäksi jollakin tavoin." ... "Riihimäen vankilan yleinen tapaamistila vastaa mielestäni erityisen valvottuja tapaamisolosuhteita."

Mainitussa ratkaisussani käsitelin lisäksi tapaamisten valvomista eräiden kansainvälisten suositusten (Yhdistyneiden kansakuntien käsikirja vankeinhoidon vähimmäissääntöjen soveltamisesta; Hyvän vankeinhoidon käsikirja, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97; ja Eurooppalaisen komitean kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (CPT) antamia raportteja) samoin kuin aikaisemman laillisuusvalvontakäytännön valossa. Näiltä osin viitataan päätöksessä 3870/2/05 esitettyyn toistamatta näkökohtia tässä.

Turun vankilasta saamieni selvitysten mukaan Turun vankilan tilat eivät mahdollista tapaamisen järjestämistä vangin ja asianajajan välillä muutoin kuin pleksitapaamishuoneessa, koska muunlaisia tiloja ei ole. Ma. vankeinhoitoesimies B:n selvityksen mukaan tällä hetkellä kaikissa vangin ja ulkopuolisen vierailijan tapaamiseen tarkoitetuissa tiloissa on miltei kattoon asti yltävä pleksi, ja lähes kaikissa tiloissa puhe on ohjattu luurin kautta. B kertoi, että kantelussa mainittu ensimmäinen tapaaminen (24.10.2007 K:n kanssa) on järjestetty tilassa, jossa on huoneen keskellä pöydästä kattoon asti yletyvä läpinäkyvä pleksi.

Turun vankilan johtaja katsoi 21.11.2007 päivätyssä selvityksessään, että asianajajan ja vangin tapaaminen käsillä olevassa tapauksessa ei voi olla erityisvalvottu tai edes valvottu tapaaminen, vaan että kyse on ollut vankeuslain 13 luvun 3 §:n taitutkintavankeuslain 9 luvun 2 §:n mukaisesta valvomattomasta tapaamisesta. Hän korosti, että tapaamishuonetta ei valvota millään tavalla.

Rikosseuraamusvirasto toi 12.2.2008 päivätyssä lausunnossaan esille, että apulaisoikeusasiamiehen ja Rikosseuraamusviraston päätöksissä ja vastauksissa säännöksiä on tulkittu siten, että kyseisen kaltaisissa olosuhteissa järjestetyt tapaamiset on katsottu erityisvalvotuiksi tapaamisiksi. Merkitystä asiassa ei ole annettu sille, valvotaanko tapaamista rakenteellisen esteen lisäksi jollain muulla tavalla.

Pidän Turun vankilan selvityksessään esittämää kantaa tapaamisen luonteesta virheellisenä. Edellä sanotun valossa on selvää, että kantelussa tarkoitetut tapaamiset Turun vankilassa on suoritettu erityisvalvottuina. Tämän takia on otettava kantaa siihen, ovatko edellytykset sen käyttämiseen täyttyneet.

3.4.2

Erityisvalvotun tapaamisen käytön edellytykset

Asianajajatapaamisen käytännöllisessä toteuttamisessa on otettava huomioon toimeksiannon perustuminen päämiehen ja avustajan väliseen luottamukseen. Yksi tämän luottamussuhteen osatekijä on se, että viranomaisen toimenpiteiden johdosta avustajaa ei tosiasiallisesti velvoiteta tapaamaan päämiehestään olosuhteissa, joissa avustaja ei ole tai tunne olevansa turvassa. Turvallisuustekijöiden huomioon ottaminen voi siis tosiasiallisesti vaikuttaa siihen, missä muodoissa vangin ja avustajan tapaaminen toteutuu. Tässä harkinnassa yksin vangin oma näkemys ei ole ratkaiseva, vaan huomioon on otettava, mahdollisesti ratkaisevanakin tekijänä, myös tehtävää hoitavan avustajan näkemys.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä myös EIT) oikeuskäytännössä konkreettiset turvallisuusriskit on hyväksytty perusteeksi asianajajatapaamisten valvonnalle. EIT:n mukaan tällöinkin tapaamisen pelkkä visuaalinen valvonta on riittävää turvallisuusnäkökulmasta (ks. Modarca v. Moldova -tuomio (10.5.2007) kohta 97).

Erityisvalvotun tapaamisen järjestämiselle on oltava tosiasialliset, konkreettiset vankeuslain 13 luvun 4 §:n mukaiset perusteet, ja ne on myös voitava esittää jälkikäteen. Käsillä olevassa asiassa ei ole esitetty lainkaan perusteita sille, että tapaamiset on järjestetty erityisvalvottuina. Kyse on Turun vankilan yleisestä käytännöstä (jota on saadun tiedon mukaan muutettu tämän kantelun käsittelyn aikana). Koska Turun vankila ei näytä ylipäätään aikaisemmin mieltäneen soveltamiensa tapaamiskäytäntöjen merkitsevän erityisvalvottuja tapaamisia, on selvää, että mitään yksittäistapauksellista vankeuslain 13 luvun 4 §:n mukaista edellytysten harkintaa ei ole edes voitu tehdä tai jälkikäteen esittää.

Pidän Turun vankilan selvityksistä ilmenevää käytäntöä tapaamisten järjestämisessä ja samalla vankeinhoitoesimiehen B:n menettelyä käsillä olevassa asiassa vankeuslain 13 luvun 3 §:n vastaisena. Vankilan käytäntö, jota on sovellettu myös käsillä olevassa asiassa, on "mekaanisesti" sivuuttanut vankeuslain edellyttämän harkinnan siitä, olisiko tapaaminen sallittava ilman valvontaa esimerkiksi oikeusasioiden hoitamiseksi.

Vankilan käytännön seurauksena useat tapaamiset on myös ilmeisen perusteetta, kuten tässä tapauksessa, järjestetty vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä tarkoitella tavalla erityisvalvottuina ilman, että säännöksen edellytysten täyttymistä olisi otettu yksittäistapaukselliseen harkintaan.

Erityisvalvotun tapaamisen järjestämiselle tulee siis olla esitettävissä konkreettiset vankeuslain 13

luvun 4 §:ssä säädetyt edellytykset. Tapaamista ei voi järjestää erityisvalvottuna esimerkiksi pelkääjän vangin rikostaustan perusteella. Kynnys erityisvalvotulle tapaamiselle tulee käsitykseni mukaan ylipäättään pitää vankeuslain 13 luvun 4 §:n soveltamisessa erityisen korkealla silloin, kun vangin tapaaaja on asianajaja tai vankeuslain 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamies. Tällöin erityisvalvotun tapaamisen edellytyksistä voi nähdäkseni tulla kyseeseen lähinnä vain se, että tapaamisesta epäillään aiheutuvan vaaraa tapaaajan eli asianajajan tai muun asiamiehen turvallisuudelle. Tällä perusteella tapaaminen voidaan järjestää vastoin tapaaajan tahtoa erityisvalvottuna vain aivan poikkeuksellisesti.

Jos vankilaviranomainen katsoo vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä tarkoitettujen perusteiden erityisvalvotulle tapaamiselle täyttyvän, tulisi vankia ja asiamiestä käsitykseni mukaan kuulla asian johdosta ennen tapaamista. Tällöin vangille ja asiamiehelle voidaan selvittää peruste(et) poikkeukselliselle tapaamisjärjestelylle, ja samalla tapaamisjärjestelyä koskevassa päätöksenteossa voidaan vielä ottaa huomioon tapaaajien mahdollisesti esittämät näkemykset esimerkiksi tarpeesta ja keinoista turvata tapaamisen luottamuksellisuus.

Rikosseuraamusviraston lausunnossaan esittämä näkemys siitä, että asianajajatapaamiset voitaisiin (asianosaisten suostuessa) suorittaa siten, että vanki ja asianajaja tapaavat pleksiseinän samalla puolella, on käsitykseni mukaan mahdollinen. Näin menettelemällä kyse ei olisi enää erityisvalvotusta tapaamisesta, eikä tapaamiseen tällöin liittyisi nykyisenkaltaisia ongelmia asiakirjojen yhdessä käsittelemisen ja asianajosalaisuuden turvaamisen kannalta.

3.4.3

Erityisvalvotun tapaamisen käytön vaikutus asianajollisten palveluiden tarjoamiselle

Vankilan tapaamisjärjestelyitä on tässä asiassa perusteltua tarkastella laajemminkin kuin vain vankeuslain 13 luvun edellytysten kannalta. Erityistarkastelu on perusteltua, kun otetaan huomioon oikeusjärjestelmämme asianajajatapaamisille turvaama luottamuksellisuus ja sen taustalla olevat intressit

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun säännösten mukaan rikoksesta epäillylle on tietyissä tilanteissa määrättävä puolustaja pyynnöstä tai viran puolesta. Tämän lisäksi oikeusjärjestelmässämme on turvattu mahdollisuus omaehtoiseen puolustautumisen järjestämiseen oikeusapujärjestelmän, asianajolaitoksen tai lakiasiaintoininnan kautta. Myös vapautensa menettäneen päämiehen intressit edellyttävät, että puolustajan/avustajan toimintaedellytykset on turvattu kaikissa tilanteissa. Luottamuksellisille asianajollisille palveluille on tarvetta myös esimerkiksi siviilioikeudellisten tai hallinnollisten asioiden hoitamiseksi.

Jotta oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja (jatkossa puhun yksinkertaisuuden vuoksi avustajasta tai asianajajasta) voisi hoitaa päämiehensä asiaa ja intressejä tehokkaasti, täytyy päämiehen ja avustajan välisen kommunikaation olla luottamuksellista ja suojattua ulkopuoliselta puuttumiselta. Luottamuksellisuus on tärkeää ensisijaisesti siksi, että se edesauttaa avointa ja vilpitöntä keskustelua avustajan ja päämiehen välillä. Oikeus luottamukselliseen asianajokonsultaatioon on yksi keskeisimmistä rikosprosessuaalisista oikeusturvatakeista. Kyseinen oikeus on turvattu perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5, 6 ja 8 artikloissa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) Ekinci ja Akalin v. Turkki - tuomion (30.1.2007) kohdassa 47 todetaan, että asianajajan kanssa käytävä kirjeenvaihto on sen tarkoituksesta riippumatta erityisasemassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan johdosta.

Asianajajan kanssa käytävä kommunikaatio nauttii perustuslain 10 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojaa (ks. esimerkiksi EIT:n Klass ym. v. Saksa-tuomio (6.9.1978) kohta 41). Asianajosalaisuutta turvataan myös oikeudenkäymiskaaren säännöksissä. Keskeisiä säännöksiä ovat oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 17 § ja 17 luvun 23 §.

Viimeksi mainitun säännöksen mukaan asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja ei saa todistaa siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies todistamiseen suostu (syytetyn oikeudenkäyntiavustajan kohdalla vaitiolo-oikeus ei väisty edes kaikkein vakavimpien rikosten kohdalla).

Asianajaja- ja asianajosalaisuudesta on säädetty lisäksi asianajajalain (496/1958) 5c §:ssä, valtion oikeusaputoimistoista annetun lain (258/2002) 6 §:n 1 momentissa sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 6 §:ssä. Asianajosalaisuuden ja asianajajan käytön tehokkuuden voidaan todeta olevan turvattu monin tavoin lainsäädännössämme.

On selvää, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan käytön tehokkuus ja mielekkyys kärsivät, jos edellytyksiä vapaaseen keskusteluun tai luottamukselliseen tietojenvaihtoon päämiehen kanssa rajoitetaan. EIT:n oikeuskäytännössä on katsottu, että vankilatapaamisella kiellettyä puuttumista voi olla esimerkiksi se, että viranomaiset kuuntelevat tapaamista. Toisaalta jo yksin epäily siitä, että keskusteluja kuunnellaan, voi rajoittaa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan toimintavapautta ja -edellytyksiä. Tällainen epäily on omiaan rajoittamaan vapaata keskustelua, ja sitä kautta heikentämään kulloinkin käsillä olevan asian hoitamisen tehokkuutta. Tämä on todettu E uroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Castravet v. Moldova*-tuomiossa (13.3.2007) kohdat 49–52 sekä *Modarca v. Moldova*-tuomiossa (10.5.2007) kohdat 89–99; kyseisissä tuomioissa todettiin ihmisoikeussopimuksen 5 § 4 artiklan loukkaus, kun päämiestään vankilaan tapaamaan tullut asianajaja oli erotettu päämiehestään lasiseinällä, mikä esti asiakirjojen käsittelyn ja pakotti kovaääniseen kommunikointiin. Tuomioiden mukaan epäily keskusteluiden kuuntelemisesta oli aito ja se oli ollut pitkään koko kyseisen maan lakimieskunnan huolena.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeksi mainituissa tuomiossa on lisäksi todettu, että asianajotapaamista erityisesti haittaavia tekijöitä voivat olla se, jos keskustelu joudutaan käymään luurien tai vastaavien välityksin, tai jos niiden puuttuessa joudutaan puhumaan kovaäänisesti. Mahdottomuus käsitellä yhdessä (mahdollisesti allekirjoittamista edellyttäviä) asiakirjoja on myös tekijä, jonka EIT on katsonut voivan haitata asianajajallisen tehtävän hoitamista.

4

LOPPUTULOS JA TOIMENPITEET

Edellä esitetyn perusteella katson, että Turun vankilan menettely on ollut lainvastaista, kun vangin ja asianajajan tai muun asiamiehen tapaaminen on vastoin näiden tahtoa ja ilman vankeuslain 13 luvun 4 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymistä järjestetty erityisvalvotuissa olosuhteissa. Menettely on loukannut myös perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattua rikoksesta syytetyn oikeutta vapaaseen ja luottamukselliseen neuvotteluun asianajajansa kanssa.

Vaikka kantelijalta saamani tiedon mukaan Turun vankila on keväällä 2008 lopettanut asianajajataapaamisten järjestämisen erityisvalvotuissa olosuhteissa, pidän vankilan aikaisemman käytännön virheellisyyttä siinä määrin vakavana, että annan Turun vankilalle huomautuksen sen lainvastaisesta menettelystä.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Turun vankilan johtajalle ja ma. vankeinhoitoesimies B:lle.

Lisäksi lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Rikosseuraamusvirastolle ja Länsi-Suomen aluevankilalle sekä oikeusministeriölle ja Suomen Asianajajaliitolle.